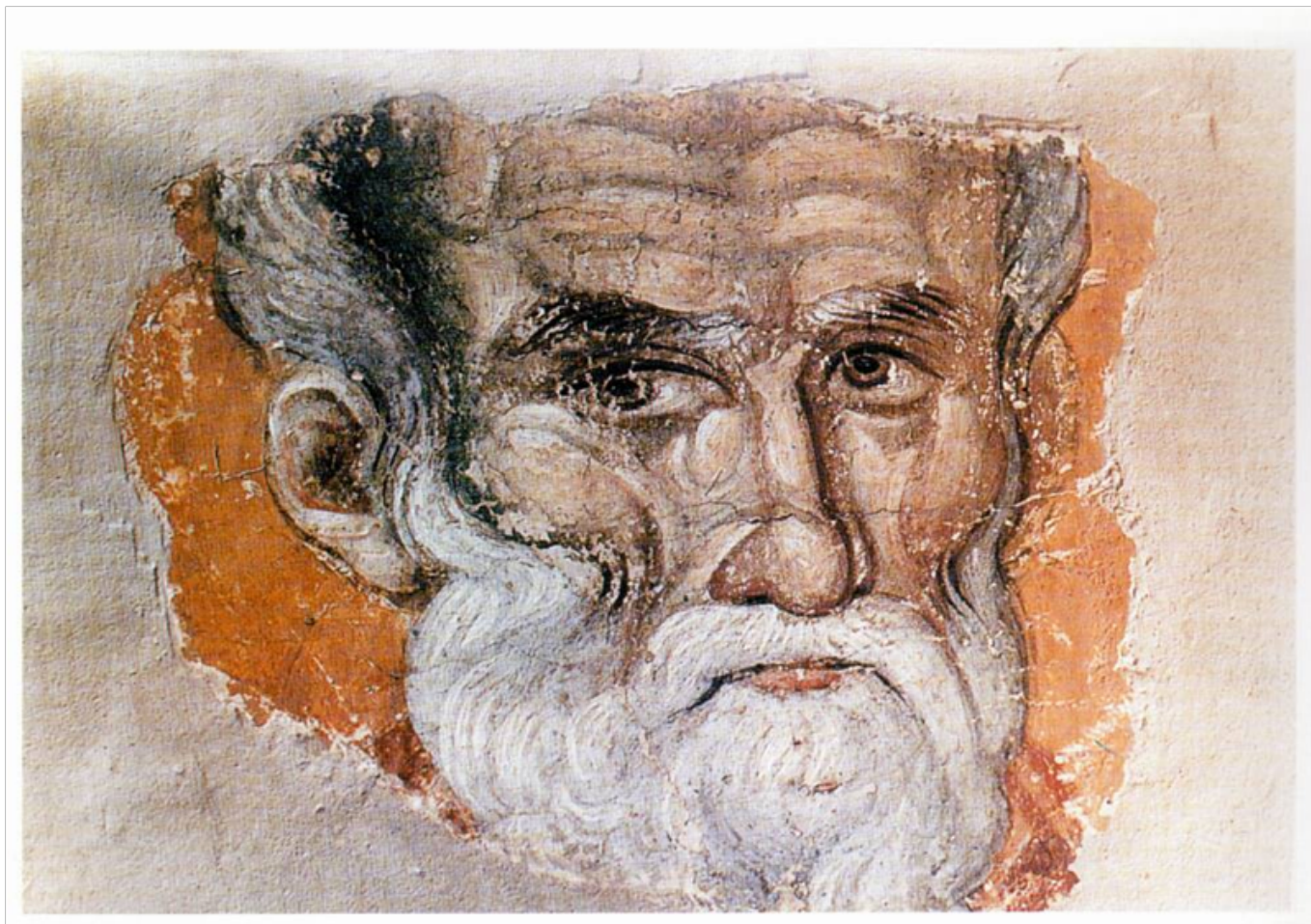

24 Αυγούστου 2020

Πανσελήναιο φώς

Πολιτισμός / Ζωγραφική & Εικαστικές Τέχνες

Βασίλειος Χάδος, Συντονιστής Περιεχομένου Ενότητας Πολιτισμού - Πεμπτούσα

Η βυζαντινή ζωγραφική είναι τρόπος εικαστικός που αναπτύχθηκε στη διάρκεια της βυζαντινής περιόδου. Στο διάβα των αιώνων το βυζαντινό εικαστικό σύστημα γνώρισε περιόδους ακμής. Η εποχή όμως που σημάδεψε την Ιστορία της Τέχνης και θεωρείται ο χρυσός αιώνας της αγιογραφίας είναι η εποχή των Παλαιολόγων. Η εποχή αυτή θα μπορούσε να περιγραφεί με ένα όνομα: Μανουήλ Πανσέληνος.

Μια θρυλική προσωπικότητα που κινείται μεταξύ μύθου και πραγματικότητας έως τις μέρες μας. Από το όνομα του μπορούμε να συμπεράνουμε για το έργο του. Εκφράζει με τον καλύτερο τρόπο το υψηλό αισθητήριο της εικαστικής του σύνθεσης και τις βαθύτερη πνευματική του έκφραση. Όχι άδικα, ειπώθηκε ότι η τέχνη του έχει την ευγένεια και το βαθύ μυστήριο μιας άπλετα σεληνοφώτιστης νύχτας, πλημμυρισμένης από άρωμα γιασεμιού. Και είναι αυτή η «ειδοποιός διαφορά», που τον κάνει να ξεχωρίζει από τους άλλους-συγκαιρινούς του αγιογράφους, κι ας μοιάζει τόσο η εξωτερική μορφή της τέχνης του.

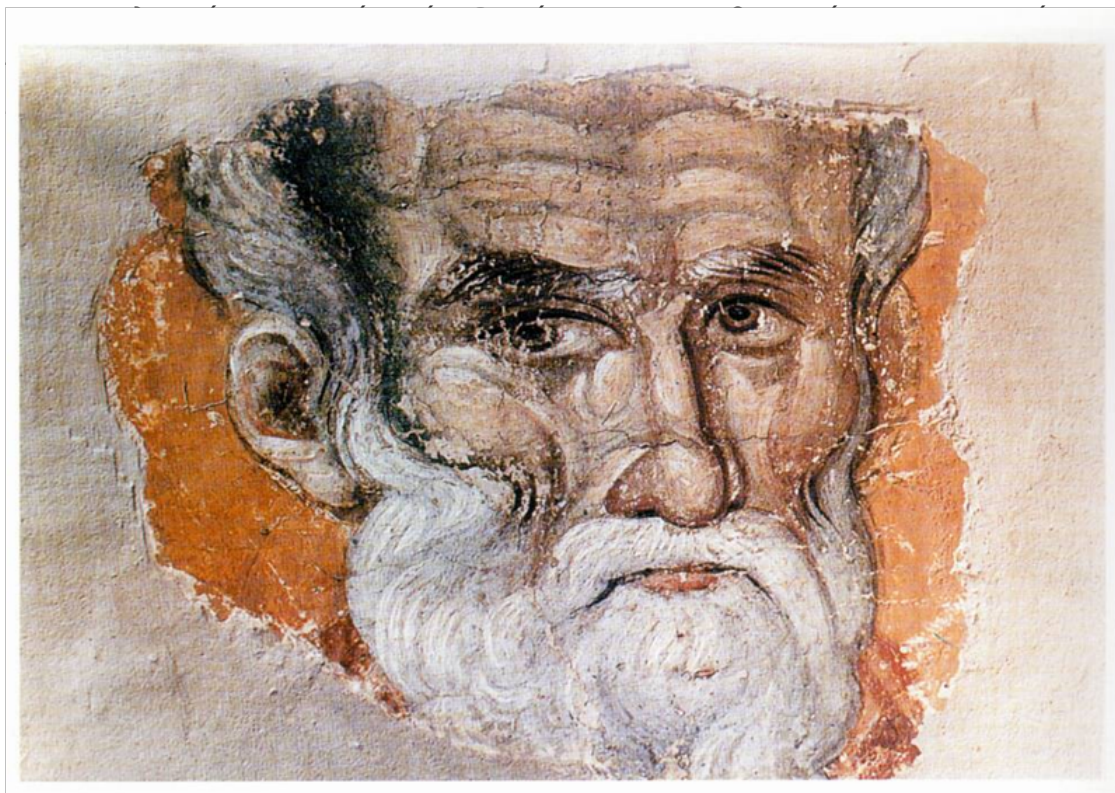
Έξοχο δείγμα της απaráμιλλης τέχνης του βρίσκειται ο εικονογραφικό κύκλος του Πρωτάτου στις Καρυές του Αγίου Όρους. Τοιχογραφημένο στα τέλη του 13^{ου} αι. αποτελεί σημείο αναφοράς της Μακεδονικής Σχολής. Στο Πρωτάτο η ζωγραφική συμβαδίζει με την αρχιτεκτονική χαρίζοντας μια αίσθηση «θείας ευρυχωρίας», ίδιας σαν αυτή που μας αποκαλύπτεται στην Αγία Σοφία: την

αίσθηση του μεγάλου, που ωστόσο δεν σε συνθλίβει, δεν σε κάνει να διαλυθείς. «*Είναι κάτι που οφείλεται στην αντίληψη που βάζει τον άνθρωπο στο κέντρο του κόσμου*» σύμφωνα με τον Γιάννη Τσαρούχη. Το Πρωτάτο η μοναδική βασιλική στο Άγιον Όρος εξασφαλίζει τις ιδανικές συνθήκες με την λιτή τοιχοποιία του τις ήρεμες σειρές των πολλών τοξωτών παραθύρων του. Οι τοιχογραφίες που αναπτύσσονται στο κυρίως ναό του Πρωτάτου είναι εναρμονισμένες με το πνεύμα της λειτουργικής και προσευχητικής διάστασης. Οι μορφές του ζωγράφου παρά το γεγονός ότι αποτελούν συστατικό στοιχείο ενός ενιαίου συνόλου, κρατούν την αυτονομία τους μέσα στη σύνθεση. Χαρακτηριστικό της τεχνικής του Πρωτάτου είναι η χρήση λευκού περιγράμματος στο κεφάλι και στο σώμα με το οποίο επιδιώκεται να τονισθεί η ατομικότητα μέσα στη σύνθεση.

Η λαμπρότητα του χρώματος, η απόδοση των μορφών με πνευματικότητα και ευαισθησία, η ποιοτική εκτέλεση, είναι στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις τεχνοτροπικές επιλογές του μαΐστορα. Οι μορφές είναι κοντόχοντρες, αλλά ρωμαλέες, με μνημειακή ευρύτητα του σωματικού όγκου, που αποδίδεται γλυπτικά. Η πτυχολογία επίσης αποδίδεται με πλατιά διαδοχικά επίπεδα, με φωτεινές ανταύγειες, που αποδίδουν το εύρος του σωματικού όγκου. Τα πρόσωπα

είναι κηλίδες, τις οποίες αποδίδει με στυλιζαριστική απόδοση

Στη μονή της

Μεγίστης Λαύρας βρίσκεται ένα σπάραγμα τοιχογραφίας με το κεφάλι του Αγίου Νικολάου, που συνδέεται με την τέχνη του Πρωτάτου. Στον εξωνάρθηκα της Μονής Βατοπεδίου συναντούμαι σκηνές από το Πάθος, που αποδίδονται αφηγηματικά, όπως στο Πρωτάτο και μαρτυρούν τέχνη με δυναμισμό, εκφραστικότητα και ρεαλιστικό χαρακτήρα, στοιχεία που δείχνουν άμεση σχέση με το εργαστήριο του Πανσελήνου. Αξίζει να σημειωθεί ότι στον εξωνάρθηκα της Μονής Βατοπεδίου είναι οι γνωστές μοναδικές στο Άγιον Όρος ψηφιδωτές παραστάσεις με τις μορφές του Ευαγγελισμού και του Αγίου Νικολάου αντιπροσωπευτικά δείγματα της ακαδημαϊκής τάσης της Παλαιολόγειας περιόδου.

Ο Μανουήλ Πανσέληνος, αναφέρεται στη γραπτή παράδοση, για πρώτη φορά, από τον **ιερομόναχο και αγιογράφο Διονύσιο** από τον Φουρνά Ευρυτανίας, στο βιβλίο του «**Ερμηνεία της ζωγραφικής τέχνης**» (1728-1733). Με βάση το

βιβλίο, ο Πανσέληνος κατάγεται από τη Θεσσαλονίκη και εργάστηκε στο Άγιο Όρος. Αναμφίβολα θεωρήθηκε ο κυριότερος **εκπρόσωπος της εποχής των Παλαιολόγων και της μακεδονικής σχολής**. Δικαιολογημένα νομίζουμε ότι η παράδοση τον ζωγράφο του Πρωτάτου ταυτίζει με τον **«εκ Θεσσαλονίκης δίκην σελήνης λάμπαντα κυρ Μανουήλ τον Πανσέληνον»**.

Βιβλιογραφία:

Π. Λ. Βοκοτόπουλος, Ελληνική Τέχνη. Βυζαντινές εικόνες, Αθήνα, 1995

Π. Μυλωνάς, «Το Πρωτάτο των Καρυών και ο ζωγράφος Μανουήλ Πανσέληνος», Νέα Εστία, 1089 (1972), σσ.1657-1662

Ε. Ν. Τσιγαρίδας, «Παλαιολόγειες εικόνες μονής Βατοπεδίου», Holy Mountain, 1966, σσ.355-365

Ε. Ν. Τσιγαρίδας, «Κυρ Μανουήλ Πανσέληνος, Οι λαμπρές τοιχογραφίες του πανσέπτου και περιωνύμου ναού του Πρωτάτου», Κέντρα Ορθοδοξίας, Επτά Ημέρες Καθημερινή, χ.χ., 23-27

Ε. Ν. Τσιγαρίδας, Παλαιολόγειες εικόνες της μονής Βατοπαιδίου, στα Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου, «Το Άγιον Όρος. Χθες-σήμερα-αύριο» (Θεσσαλονίκη 1993), Θεσσαλονίκη 1996.

Ε. Ν. Τσιγαρίδας. Φορητές εικόνες (12ος-19ος αι.) στο συλλογικό έργο: «Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου. Παράδοση-Ιστορία-Τέχνη». Άγιον Όρος 1996, τομ. Α'.

Μ. Χατζηδάκης, «Μεταβυζαντινή τέχνη 1430-1830», Μακεδονία 4000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού, Αθήνα, 1982

<https://bit.ly/34nkWdb>